Valoarea sacramentală a cuvîntului

Ioan C. TEŞU

„*Doamne, la cine ne vom duce* ?
Tu ai cuvintele vieţii veşnice”
(In. 6, 68)

The word is the fundamental way of dialog between God and man, and among human beings. The present study underlines the spiritual value of human words. They can build the spiritual world and the life of man, or, on the contrary, they have the power to destroy. The Christian meaning of the word is positive: to build and to elevate, not to pervert or to move away.

Creştinismul este o religie a cuvîntului. Acesta constituie pentru religia iubirii o modalitate fundamentală de comunicare a idealului desăvîrşirii. Fie ca descoperire a adevărurilor revelate, fie ca mărturisire de credinţă sau ca rugăciune, ca modalitate de sporire în viaţa morală şi în comuniune interumană, el constituie instrumentul prin care Dumnezeu Se coboară la oameni, pentru a-i înălţa pe aceştia la Sine, adică la înălţimea şi sublimitatea adevărurilor Sale, şi a-i introduce în spiritualitatea Împărăţiei promise.

Prezenta lucrare doreşte să prezinte cîteva din valenţele cuvîntului creştin.

Crearea lumii prin Logosul divin

„*La început a fost Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut.*” (In. 1, 1-3). Prin aceste cuvinte, Sfîntul Ioan Evanghelistul, fire poetică şi filosofică, sintetizează întreaga revelaţie veterotestamentară şi realitatea pregătirii omenirii pentru întruparea Logosului divin.

Lumea şi tot ceea ce există în ea, cu excepţia răului şi a tot mai numeroaselor forme pe care acesta le îmbracă, sînt opere ale iubirii - „nebune”, ar spune Nicolae Cabasila şi Paul Evdokimov, ale iubirii supraesenţiale şi infinite a lui Dumnezeu. Sînt opere ale iubirii treimice - „structură a supremei iubiri”[1], manifestate *ad extra*, adică în afara Fiinţei divine. Iar modul creării ei îl constituie puterea creatoare a

[1] Vezi studiul cu acelaşi titlu al lui Dumitru Stăniloae, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice”, anul XXII (1970), nr. 5-6.

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

cuvîntului dumnezeiesc, pentru că pe toate, în afară de om, Dumnezeu le-a zidit prin cuvîntul Său.

„*Şi a zis Dumnezeu*" este expresia prin care autorul biblic al cărţii *Facerii* - Moise - precizează modalitatea de aducere la fiinţă, la realitate, a tuturor existenţelor ce compun lumea, cu excepţia omului.

Observăm, astfel, că, în nemărginita Sa bunătate şi înţelepciune, Dumnezeu-Iubire a ales şi preferat cuvîntul ca modalitate de descoperire a Sa şi de intrare în legătură cu omul - „cununa" creaţiei sale (Dura, 1998: 34).

Făcînd distincţie între paradigmele divine şi logosul sau raţiunea primă, dumnezeiască şi duhovnicească a existenţelor, teologia ortodoxă arată că fiecare realitate concretă îşi are un suport ideatic în Fiinţa divină, în acea paradigmă a sa, care a existat şi există veşnic în Dumnezeu şi care se imanentizează, intră în timp şi în spaţiu, în compoziţia sau în alcătuirea respectivei realităţi, în momentul genezei ei, prin acel *logos* şi prin acei *tropoi*, manifestări concrete ale trăsăturilor lucrului sau realităţii generate.

Potrivit Sfîntului Maxim Mărturisitorul († 662), atunci cînd a zidit lumea, Dumnezeu a aşezat în toate realităţile create un sens special sau o raţiune - un *logos*. Raţiunile dumnezeieşti sînt gîndurile inteligibile, inexprimabile, inefabile ale lui Dumnezeu, cu privire la creaţia Sa. Ele nu sînt coeterne cu Dumnezeu, dar sînt totuşi veşnice, de o veşnicie relativă, actualizată într-un anumit moment bine definit. Ele nu sînt identice cu fiinţa divină, nici nu se confundă cu aceasta, ci sînt expresia lucrării ei iubitoare faţă de lume şi faţă de om, a voinţei Sale creatoare şi proniatoare. Raţiunile divine subzistă unitar în Sfînta Treime, actualizîndu-se, devenind raţiuni ale lucrurilor, prin creaţie sau prin aducerea realităţii respective la existenţă.

Întreaga creaţie este, astfel, în fiinţa ei, un mediu de reflectare, de străvedere a transcendenţei[2]. Lumea, în ansamblul ei, precum şi fiecare lucru creat de Dumnezeu, au deci o raţionalitate, au fost create cu un scop şi spre o anumită finalitate. Scopul general al creaţiei, dat încă de la facerea ei, îl constituie înălţarea acesteia pînă la treapta de suport pentru viaţa duhovnicească, prin intermediul şi cu ajutorul omului. Precum lumea, în ansamblul ei, are vocaţia de a se înălţa spre îndumnezeire prin om, la fel, fiecare din elementele ce intră în componenţa ei trebuie să slujească drept ajutor în dobîndirea desăvîrşirii şi a îndumnezeirii. Creaţia şi omul au, prin voinţa divină, o vocaţie solidară. Descifrînd creaţia, omul se înalţă pe sine pe treptele spiritualului, ale duhovnicescului, atrăgînd după sine şi antrenînd în acest dinamism al sfinţirii şi lumea sau creaţia.

Toate lucrurile, împreună cu raţiunile sădite în ele, au menirea de a participa, alături de om, la epectaza către desăvîrşire, creaţia fiind absolut necesară în acest urcuş neîncetat omului, după cum şi creaţia are absolută trebuinţă de conducere sau guvernare din partea omului. Epectaza creaţiei spre om are sens şi finalitate numai

[2] Dumitru Stăniloae, *Simbolul ca anticipare şi temei al posibilităţii icoanei*, în „Studii Teologice", anul VII (1957), nr. 7-8, p. 438.

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

dintr-o perspectivă antropocentrică, după cum şi lucrarea umană are o adîncă implicaţie în plan cosmologic.

Descoperirea acestor raţiuni îl ajută pe om să progreseze duhovniceşte, pînă la îndumnezeire, iar în acest urcuş continuu spre Dumnezeu este atrasă şi lumea materială. Astfel, lumea devine o adevărată scară spre cele cereşti, un rai şi o biserică, iar întreaga lucrare a omului - o adevărată liturghie.

Omul - preot şi rege al creaţiei

Spre deosebire de restul lumii, care a fost creată prin cuvîntul lui Dumnezeu, omul s-a bucurat de o grijă specială din partea Creatorului său, fiind creat prin sfatul şi intervenţia întregii Sfinte Treimi. „*Şi a făcut Dumnezeu pe om*, notează Sfînta Scriptură cuvintele lui Dumnezeu - *după chipul său*" (Fac. 1, 27).

Această grijă aparte arătată omului din însuşi actul creării sale denotă demnitatea şi sublimitatea fiinţei umane. Acelaşi Sfînt Maxim Mărturisitorul, în celebra sa lucrare *Mystagogia*, vorbeşte despre om în calitate de **împărat** şi **rege al creaţiei** şi de **preot** al întregii lumi, săvîrşind acea **liturghie cosmică** şi unificînd în sine cele cinci diviziuni fundamentale ale creaţiei: a) între Dumnezeu şi creaţia Sa; b) între creaţia sensibilă şi cea inteligibilă; c) între cer şi pămînt; d) între rai şi lumea locuită de oameni; e) între bărbat şi femeie sau cele două genuri ale firii umane[3]. În mod similar, Sfîntul Vasile cel Mare subliniază demnitatea omului, arătînd că, dintre toate existenţele sau vieţuitoarele create, doar omul are poziţie verticală şi posibilitatea îndreptării privirii sale spre ceruri, spre Părintele său ceresc.

De altfel, nuanţînd această idee, nu puţini au fost Sfinţii Părinţi care au derivat denumirea generică de „om" - *o anthropos* - nu doar de la substantivul *o anir, tou andros* – cu sensul de „bărbat", în sensul că viaţa, aşa cum a spus Sfîntul Apostol Pavel, este o luptă permanentă, un război neîncetat, care se încheie doar odată cu noi, ci au derivat-o simbolic şi de la prepoziţia *ano*, care înseamnă „*sus*". Prin aceasta s-ar sublinia, pe de o parte, superioritatea omului şi locul său special în ordinea creaţiei, iar pe de altă parte, dorinţa sa de desăvîrşire, dorul său de împlinire nu doar în lumea aceasta materială, mult prea limitată în forme şi manifestări pentru a-i putea acoperi nevoile sale spirituale, ci într-o lumea spirituală, „nostalgia" sa după paradisul iniţial, pe care l-a pierdut.

Cuvîntul în Liturghie şi în rugăciunea personală

Vorbirea, în forma ei cea mai înaltă, este cuvîntare liturgică. Aceasta înfăptuieşte comunicarea mesajului divin, deci operează cu cuvintele sfinte (Dura, 1998: 26).

[3] Sfîntul Maxim Mărturisitorul, *P.G. 91, 1304 D- 1305 A*, în Lars Thunberg, *Antropologia teologică a Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos şi Mediator*, traducere din limba engleză de Anca Popescu, Editura Sophia, Bucureşti, 2005, p. 162-163.

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

După cum însuşi luceafărul poeziei româneşti - Mihail Eminescu - nota în caietele sale, noţiunea de cuvînt vine de la *convenio*, *-ire*, *-veni*, *-ventum* şi înseamnă *a aduna*, *a veni cu toţii*, *a se hotărî de comun acord* (Dura, 1998: 29).

Sfînta Liturghie, taina coborîrii cerului pe pămînt şi a înălţării fiinţei umane la cer, are un caracter comunitar prin excelenţă, ea neputîndu-se săvîrşi decît în prezenţa „laosului", a poporului lui Dumnezeu. În Sfînta Liturghie, credincioşii prezenţi descoperă misterul liturgic al prefacerii euharistice, dar, în acelaşi timp, se şi experiază unii pe alţii în calitate de fii iubiţi ai Aceluiaşi Părinte bun şi iubitor şi de fraţi şi surori întru Domnul.

În cadrul memorialului liturgic, prin intermediul cuvintelor şi a gesturilor sacramentale, dispar distanţele de timp şi de spaţiu dintre „actorii" lui, Acelaşi Hristos fiind prezent în fiecare biserică şi la fiecare Sfîntă Liturghie, neîmpărţit, nedespărţit, neamestecat şi neschimbat.

La rîndul lor, cei prezenţi descoperă valoarea unificatoare şi vindecătoare a Sfintei Liturghii, trăiesc „taina fratelor", adică taina comuniunii, a adunării împreună şi a armonizării gîndurilor şi simţămintelor lor, această stare fiind creată şi întreţinută şi cu ajutorul cuvîntului.

Sfînta Liturghie este considerată „inima Ortodoxiei", centrul cultului divin, iar **cea de-a doua parte a ei** se numeşte ***Liturghia catehumenilor*** sau ***Liturghia cuvîntului***. Ea are în centrul său lecturarea şi tîlcuirea unor texte din Sfînta Scriptură a Vechiului şi a Noului Testament şi se adresa iniţial catehumenilor sau neofiţilor, avînd un pronunţat scop instructiv sau pedagogic. Numeroasele citiri din pasaje scripturistice, inclusiv sub forma Apostolului şi a Evangheliei, au rolul de a iniţia în „tainele" credinţei creştine, de a introduce în misterul creştin.

Citirile biblice, avînd în centrul lor cuvîntul lui Dumnezeu – Sfînta Scriptură – au fost rînduite în aşa fel încît, pe parcursul anului bisericesc, „cei ce vin regulat la biserică să cunoască momentele importantele ale vieţii şi faptele mîntuitoare ale lui Hristos, ca şi învăţăturile Lui esenţiale care sînt îndemnuri pentru viaţa care ne duce la înviere" (Stăniloae, 1986: 198).

Însă, nicăieri cuvîntul nu îşi descoperă sacralitatea şi sacramentalitatea sa, ca în Sfînta Liturghie. Cuvîntul liturgic este sacru, pentru că izvorăşte din Dumnezeu, de la Sfinţii Apostoli şi Sfinţii Părinţi şi ne pune în legătură cu Izvorul sfinţeniei. Dar, în acelaşi timp, cuvîntul liturgic este sacramental pentru că prin el, în mod tainic, sînt consacrate şi sfinţite elementele ce alcătuiesc opera creaţiei lui Dumnezeu. Această valoare a sa se împlineşte culminant în rugăciunea de invocare a Duhului Sfînt, în epicleza euharistică, prin care speciile euharistice – pîinea şi vinul – sînt prefăcute, prin harul lui Dumnezeu, în Însuşi Scumpul Trup şi în Însuşi Scumpul Sînge ale Domnului, spre împărtăşirea şi sfinţirea credincioşilor.

Sfîntul Nicolae Cabasila, scriitor mistic medieval, în celebra sa lucrare *Tîlcuirea Dumnezeieştii Liturghii* - învaţă că toate cele ce se săvîrşesc în cadrul memorialului liturgic: rugăciunile, cîntările şi citirile - „toate ne duc cu gîndul la lucrarea mîntuitoare a lui Hristos" (Cabasila, 1997: 10-11), iar această anamneză sau aducere aminte a evenimentelor mîntuitoare din viaţa Domnului Hristos are ca

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

obiect „prefacerea darurilor de pîine şi vin în dumnezeiescul Trup şi Sînge, iar ca scop, sfinţirea credincioşilor, care, prin acestea, dobîndesc iertarea păcatelor şi moştenirea împărăţiei cerurilor; iar mijloacele, care pregătesc şi înlesnesc împlinirea acelui efect şi acelui scop, sînt rugăciunile, cîntările, citirile din Sfînta Scriptură şi, în general, toate cele ce se săvîrşesc şi se rostesc, cu sfîntă rînduială, înainte şi după sfinţirea darurilor" (Cabasila, 1997: 7).

Alături de rugăciunea comunitară sau eclesială, liturgică, pe care creştinul o experiază în ambianţa duhovnicească pe care o crează locaşul bisericesc, centru al creaţiei, Ortodoxia acordă o importanţă deosebită şi **rugăciunii individuale** sau **personale**.

Fie că se realizează prin citirea, dar mai ales prin trăirea sau simţirea formularelor de rugăciune consacrate, alcătuite de Sfinţii Părinţi şi alţi scriitori creştini, fie sub forma improvizaţiilor personale, adaptate nevoilor specifice ale fiecăruia, toate acestea au în centrul lor cuvîntul.

Vorbind despre rugăciune, Sfinţii Părinţi s-au întrecut unul pe altul în a o defini şi a-i sublinia valoarea în viaţa duhovnicească. Dintre aceştia, Evagrie Monahul sau Ponticul (sec. al IV-lea), autor al unei lucrări despre rugăciune, intitulate *Cuvînt despre rugăciune împărţit în 153 de capete*, şi inclusă în colecţia filocalică, defineşte rugăciunea a fi: „urcuşul minţii spre Dumnezeu"[4], „vorbirea minţii cu Dumnezeu"[5]. Ea îl face pe om „împreună vorbitor cu Dumnezeu"[6], unindu-l cu Părintele său ceresc.

Deşi implică şi alte gesturi religioase: închinăciuni, metanii, rugăciunea are în centrul ei cuvîntul. Însă adevăraţii rugători constată că rugăciunea este, aşa cum o definea Sfîntul Ioan Scărarul, un mijloc foarte puternic de înfruntare a necazurilor. Este adevărat că lumea contemporană, preocupată adeseori pînă la robie de cele materiale, se roagă tot mai puţin, dar cu toate acestea, cei ce o fac descoperă valoarea unificatoare a rugăciunii.

Avînd în vedere aceste aspecte, putem spune că rugăciunea constituie în lumea şi pentru omul contemporan, un adevărat colac de salvare din valurile ei agitate, tot mai înalte şi tot mai înspăimîntătoare, o reală „gură" de oxigen spiritual, de care lumea are atîta nevoie, chiar dacă nu înţelege totdeauna acest lucru.

Cuvintele rugăciunii, fie că sînt efecte ale inspiraţiei dumnezeieşti, fie, pur şi simplu, alcătuiri ale unor minţi unificate şi ancorate în transcendent, ele conduc spre sacru şi au valoare sacramentală, adună, întăresc şi înduhovnicesc.

În cuvintele rugăciunilor, nu există nimic care să ispitească, să instige sau să tulbure, ci totul alină şi mîngîie, înduhovniceşte şi înalţă. Ele sînt astfel alese şi

---

[4] Evagrie Ponticul, *Cuvînt despre rugăciune împărţit în 153 de capete*, în *Filocalia românească*, vol. I, traducere de Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, ediţia a IV-a, Editura Harisma, Bucureşti, 1995, p. 109.

[5] *Ibidem*, p. 104.

[6] Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă. Suta a treia a capetelor despre cunoştinţă, despre iubire şi despre desăvîrşirea vieţă*ii, în *Filocalia românească*, vol. VI, p. 286.

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

înşiruite, încît au puterea de a conduce spre Izvorul lor - Dumnezeu, aducînd liniştea şi pacea sufletească, pentru că oricine se roagă în duh de smerenie şi credinţă, simte folosul duhovnicesc al cuvintelor rugăciunii, al stării de rugăciune curată şi neîmprăştiată.

De asemenea, o valoare deosebită este acordată, în Ortodoxie, rugăciunii numită a lui Iisus, al cărei formular sau text este: „*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul*". Cu o origine coborînd în Sfînta Scriptură, în strigarea vameşului, dezvoltată de-a lungul veacurilor prin experienţă ascetică, *rugăciunea lui Iisus sau de toată vremea* constuie pentru nevoitorii creştini un mijloc extrem de eficient de adunare a minţii şi de pază a gîndurilor. Marii asceţi, practicînd această rugăciune, meditînd şi depănînd în minte cuvintele ei, au ajuns la stări spirituale extraordinare sau suprafireşti. Pe treptele cele mai înalte, cuvintele acestei rugăciuni se retrîng la „*Iisuse Hristoase, miluieşte-mă!*" sau chiar numai la *Numele lui Iisus*, ca semn al prezenţei şi lucrării divine.

Cuvîntul - mijloc extatic de comunicare a fiinţei

Cuvîntul este o ieşire din noi, în sensul cel mai frumos şi înalt al cuvîntului o revărsare de fiinţă şi de viaţă, un extaz şi o dăruire din propria noastră interioritate.

Precum Dumnezeu S-a revelat prin cuvînt, în mod similar şi omul îşi descoperă interiorul său, existenţa sa, în ceea ce aceasta are profund, prin cuvînt.

Prin intermediul acestuia primim informaţii nu doar despre lumea exterioară persoanei, despre preocupările şi angajamentele ei formale – cu care poate să se identifice doar exterior şi aparent –, ci şi despre preocupările sale spirituale, intelectuale, despre convingerile sale, despre sufletul său.

Cuvîntul este energie care izvorăşte din puterea lăuntrică a omului, din sufletul său şi are puterea să influenţeze sufletele. Poate mai bine decît Ortodoxia românească, marii duhovnici contemporani greci (Păr. Porfirie, Cuviosul Paisie Aghioritul), înţeleg mai mult şi mai precis puterea şi încărcătura pozitivă a gîndului sau a cuvîntului constructiv şi puterea negativă, distructivă, a gîndului şi a cuvîntului rău.

Cuvîntul este, deci, o revelare a realităţii şi o autorevelare a fiinţei, o mărturie despre om şi lumea sa, deopotrivă exterioară şi lăuntrică.

Cuvîntul - unealtă a păcatului

Prima cădere a oamenilor, a protopărinţilor Adam şi Eva, s-a făcut prin cuvînt şi de atunci fiecare nouă cădere este o nouă pervertire şi trădare a sensurilor autentice ale vieţii, mai întîi prin gînd, iar apoi prin faptă şi cuvînt.

Putem vorbi astfel nu numai despre o funcţie creatoare şi restauratoare a cuvîntului, în plan spiritual, ci şi despre o folosinţă pervertită şi distructivă a lui, spre falsificare şi ruinare a realităţii obiective, sub multiplele ei aspecte.

Cuvîntul nu crează doar lumi fidele realităţii, ci şi unele imaginare, fantastice, chiar false, anormale. Este suficient să facem referire la minciuna, demagogia, ipocrizia, falsitatea în care a trăit România o jumătate de veac, în secolul trecut, şi

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

să menționăm faptul că am asistat la o pervertire şi inversare a valorilor, la crearea unei false ierarhii, în care a suferit şi s-a pervertit şi cuvîntul. Într-o epocă a variatelor încorsetări, se trîmbița mincinos libertatea de conştiință şi de exprimare a acesteia şi se raporta în mod fals bunăstarea. Efectele acestei perioade se resimt încă în mentalitatea tributară vechilor clişee şi în limbajul de lemn, plin de vanitate, izolat de contextul realității imediate, în ipocrizia şi lipsa de sinceritate şi program moral real a cuvîntului. Lipsa de substanță, consistență şi consecvență, rostirea cuvintelor cu un zîmbet pe buze fad şi cinic, rod au unor calcule fixe, promisiuni, minciuni, divagări şi deraieri de la realitățile obiective prezente ale existenței concrete, toate acestea caracterizează încă, din nefericire, societatea românească, aflată într-o lungă şi imprecisă tranziție.

Cuvîntul - piatră de hotar în viața oamenilor

„Cuvîntul omenesc, argumenta Părintele Stăniloae, are, într-adevăr, o mare, o misterioasă, putere. El mişcorează sau face să dispară realități mari şi poate crea altele. Uneori, lumile pe care le face să dispară sînt reale, iar cele pe care le crează sînt imaginare, dar, de multe ori, realitatea e în cel mai propriu înțeles ceea ce crează el. Un cuvînt bun, adresat cuiva în față sau prin altul, crează în el stări şi virtuți reale, care îi prelungesc viața sau chiar i-o mîntuie în veci. Cuvîntul adună sau dezbină pe oameni, influențînd decisiv soarta colectivității sociale" (Stăniloae, 1993: 233). El este o armă în plan spiritual. O armă care apără, dar şi una care poate răni şi ucide. Este un leac duhovnicesc ce poate alina şi vindeca, dar şi care poate otrăvi şi îmbolnăvi.

Cuvîntul are o încărcătură duhovnicească de o extraordinară capacitate de infuențare şi determinare. Printr-un cuvînt bun, bine ales şi frumos rostit, într-un moment dificil sau într-o situație limită din viața unei persoane, o putem smulge din ghearele disperării şi ale morții fizice şi spirituale, rechemîndu-o şi readucîndu-o la viață, după cum, printr-un cuvînt plin de răutate, aruncat cu viclenie sau iresponsabilitate, putem trînti sufletul unei persoane în brațele deznădejdii şi putem provoca ravagii la nivelul întregii ființe umane. Altfel spus, cuvîntul „e cea mai mare putere de pe lume, nu întrucît zugrăveşte realități statice, ci întrucît determină voințele omeneşti, modifică temeiurile spirituale ale lumii" (Stăniloae, 1993: 235).

Cuvîntul poate zidi o lume sau o poate ruina şi nărui, poate înălța şi sublima sau poate lovi şi coborî. El este putere spre dăinuire sau spre risipire. Am putea spune că el se înfinge ca o piatră de hotar în istoria universală a lumii şi a popoarelor, dar şi în cea particulară a fiecărei ființe. „Printr-un cuvînt – spunea Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – poți pune piatră de hotar pentru renaşterea sau salvarea unui om sau îl poți împinge la pieire. Prin cuvînt pot fi trezite neamuri întregi la o nouă viață. De cuvîntul pe care îl rosteşti nici nu ştii soarta cîtor oameni atîrnă şi în ce măsură" (Stăniloae, 1993: 234).

Din acest motiv, Biserica ne îndeamnă să conştientizăm valoarea cuvîntului şi responsabilitatea ce atîrnă asupra noastră pentru cuvintele rostite, odată ce la Judecata de Apoi vom da seama nu numai pentru faptele noastre şi efectele lor în

BDD-A9 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

istorie, ci şi pentru cuvintele noastre şi pentru reverberaţiile produse de ele de-a lungul timpului.

Tăcerea - taină a veacului viitor

Dincolo de toate aceste valenţe ale sale, creatoare şi restauratoare în ordinea morală sau duhovnicească, registrul cel mai înalt al vieţii fiinţei umane, cuvîntul are totuşi neputinţele şi insuficienţele sale.

Aici şi acum, multe din cuvinte se lovesc de carapacea formalismului, verbalismului sau a indiferenţei semenilor, acoperind realitatea ultimă a fiinţei - sufletul. Dincolo, ele vor pătrunde mai uşor şi mai adînc în cele lăuntrice, tocmai datorită acestei structuri spiritualizate a fiinţei noi, înviate spre nemurire.

Sfîntul Isaac Sirul, autor creştin din veacul al VII-lea, care ne-a lăsat poate cea mai frumoasă operă creştină privind valoarea şi conduita în necazuri şi încercări - *Cuvinte despre sfintele nevoinţe* - ne spune despre cuvînt că este „unealtă a lumii acesteia”[7]. Tăcerea este „taina veacului viitor”[8].

Referindu-ne la limbajul mistic, observăm că, pe treptele cele mai înalte ale trăirii creştine, cuvintele sînt neputincioase în a exprima înălţimea şi bogăţia experienţelor duhovniceşti. Pe aceste trepte de vieţuire duhovnicească, modalităţile cele mai potrivite de exprimare sînt limbajul poetic sau lirismul şi muzica.

Înţelegînd acest lucru, un sfînt precum Simeon Noul Teolog († 1022), considerat a fi cel mai mare mistic răsăritean al Evului Mediu, şi-a cîntat sentimentele în celebrele sale *Imne ale iubirii dumnezeieştii,* iar Biserica şi-a înveşmîntat şi împodobit învăţătura în imagine, adică în icoane, şi în muzică sau cult.

Referindu-se la stările duhovniceşti de culme, spiritualitatea ortodoxă distinge două etape sau trepte ale apofatismului: *apofatismul teologic de gradul întîi*, a experienţelor duhovniceşti suprafireşti care se pot experia şi transmite; şi un *apofatism de mai sporită intensitate* - a experienţelor pentru a căror exprimare limba omenească nu are categoriile şi cuvintele adaptate înălţimii sau profunzimii lor.

Lumea prezentă este antecameră a vieţii viitoare, laborator în care ne lucrăm şi ne pregătim viaţa viitoare, iar în faţa realităţilor culminante ale vieţii ce va să vină, anticipată în stările de culme ale vieţii acesteia, omul participă prin extaz şi contemplare, prin tăcere şi cinstire.

Marii mistici, Părinţii adevăratei rugăciuni, spun că pe treptele cele mai înalte ale vieţii duhovniceşti şi ale rugăciunii, atunci cînd toate cuvintele tac, despre tainele pe care le trăieşte sufletul dau mărturie lacrimile, care exprimă mult mai curat şi mai înalt decît cuvintele, ceea ce vede şi simte sufletul.

[7] Sfîntul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe*, în *Filocalia românească*, vol. X, p. 474.
[8] *Ibidem*.

BDD-A9 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

Spre o „asceză a cuvîntului" sau despre redescoperirea sacralității şi sacramentalității limbajului

Într-o astfel de epocă a verbalismului şi a devalorizării limbajului, lumea este chemată să redescopere valorile inițiale, sacre, ale limbajului, ca mijloc de pătrundere şi de afirmare a esenței realităților.

Cea mai bună soluție o poate oferi morala creştină. A existat o perioadă în care se vehicula pînă la ostentație sintagma „asanare morală a neamului românesc", însă aceasta nu este posibilă, în opinia noastră, decît printr-o reformă morală, în centrul căreia să se afle cunoşterea şi împlinirea Evangheliei creştine, o Evanghelie, precum am văzut, a iubirii şi a îmbunătățirii morale.

În acest sens şi pornind de la cuvintele Mîntuitorului Hristos: „*Ci cuvîntul vostru să fie: Pentru ceea ce este da, da; pentru ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decît acestea, de la cel rău este*" (Mt. 5, 37), credința ortodoxă ne recomandă să redescoperim valoarea ontologică a cuvintelor, cea care mărturiseşte şi conduce spre rațiunea primă a realității lor, dar şi spre logosul suprem şi ultim al cuvintelor şi al limbajului - îndumnezeirea, adică să le restaurăm în ontologia lor, astfel încît vorbirea noastră, izvorîtă din prea plinul inimii sau al ființei noastre, să devină o punte de apropiere între noi, oamenii, dar şi între noi şi Dumnezeu.

Credința creştină solicită redescoperirea dimensiunii morale, revelatoare şi creatoare a cuvintelor şi utilizarea lor ca mijloace sau instrumente de comunicare şi mai ales de comuniune interumană, de sporire în frumos, adevăr şi bine moral, a noastră şi a semenilor noştri.

La Sfînta Liturghie, diaconul cere de la preotul slujitor, de la protos, binecuvîntare pentru a binevesti Evanghelia, iar preotul cere, la rîndul său, de la Dumnezeu să îi dăruiască acestuia „cuvînt cu putere multă, spre plinirea Evangheliei Iubitorului Său Fiu".

Pentru Biserică, darul acesta al „cuvîntului cu putere multă" este o harismă, expresie a unei vieți duhovniceşti înalte. Ea nu este apanajul unei îndelungi meditații şi hermineutici asupra textului sacru, ci al unei trăiri şi împliniri a cuvîntului scripturistic. Expresie a înduhovnicirii creştinului, cuvîntul acesta are puterea de a descrie stări sufleteşti înalte, de a anticipa şi descoperi stări viitoare.

Marii experimentali creştini din vechime aveau o vorbă extrem de adîncă: „Să tăcem noi, şi să vorbească faptele noastre", iar experiența contemporană a Bisericii demonstrează că predica de care are nevoie lumea actuală nu este una doar prin cuvinte, oricît de meşteşugită ar fi această, ci mai ales prin sfințenia vieții, prin exemplul personal.

Relația dintre vorbă şi faptă, dintre învățătură şi practică se numeşte în spiritualitatea răsăritului ortodox „ortopraxie", adică legătura dintre „dreapta" credință - Ortodoxia - şi dreapta sau deplina împlinirea a acesteia. În acest mod, redescoperim sacralitatea cuvîntului, ca unul ce izvorăşte din Dumnezeu, şi conduce şpre sfințenie, spre sacramentalitate.

Asceza limbajului, dacă putem introduce o astfel de expresie, presupune redescoperirea continuității dintre gînd şi sentiment, pe de o parte; cuvînt, gest şi

BDD-A9 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)

fapta sensibilă sau propriu-zisă, pe de altă parte, astfel încît finalitatea morală pozitivă a faptei să corespundă intenționalității duhovniceşti a gîndului.

Asceza limbajului vizează redescoperirea valorii morale şi a funcției moralizatoare a cuvîntului, utilizarea lui spre zidirea duhovnicească a noastră şi a semenilor noştri.

Un astfel de limbaj, restaurant el însuşi, are puterea de a lumina şi înfrumusețа tot ceea ce cuprinde şi îmbrățişează, de a le reaşeza în legătură unele cu altele şi de a le închina pe toate lui Dumnezeu, de a le uni şi înduhovnici, implicîndu-le în acea liturghie cosmică, despre care vorbeşte Sfîntul Maxim Mărturisitorul.

În acest sens, putem spune că finalitatea esențială a limbajului şi a cuvîntului este una morală, ziditoare, aceea de a pune în legătură cu sfințenia şi de a ne conduce spre ea. În acest mod, creştinul ajunge să săvîrşească „liturghia minții", în „templul sau în sanctuarul cuvintelor".

Bibliografie

Cabasila, Nicolae, 1997, *Tîlcuirea dumnezeieştii Liturghii*, traducere din limba greacă de Ene Branişte, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti

Dura, Nicolae, 1998, *Propovăduirea cuvîntului şi Sfintele Taine. Valoarea lor în lucrarea de mîntuire*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti

Stăniloae, Dumitru, 1970, *Sfînta Treime, structura supremei iubiri*, în „Studii Teologice", anul XXII, nr. 5-6

Stăniloae, Dumitru, 1957, *Simbolul ca anticipare şi temei al posibilității icoanei*, în „Studii Teologice", anul VII, nr. 7-8, p. 438

Stăniloae, Dumitru, 1986, *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova

Stăniloae, Dumitru, 1993, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, ediția a II-a, Editura Omniscop, Craiova

Stăniloae, Dumitru, 1995, *Filocalia românească*, traducere, vol. I, ediția a IV-a, Editura Harisma, Bucureşti

Thunberg, Lars, 2005, *Antropologia teologică a Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Microcosmos şi Mediator*, traducere din limba engleză de Anca Popescu, Editura Sophia, Bucureşti

BDD-A9 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 12:51:39 UTC)